

Нацыянальная свядомасць і грамадзянская адукацыя

Ігар Кузьмінч

Ігар Кузьмінч — Гродзенскае абласное грамадскае аб'яднанне маладых навукоўцаў "ВІТ".

15 снежня 2006 года ў межах Тыдня нефармальнай адукацыі, арганізаванага сеткай Арганізаванай Грамадзянскай Адукацыі ў Гародні, адбыўся круглы стол на тэму **"Месца беларускай нацыянальнай свядомасці ў фармаванні сацыяльна актыўнага беларускага грамадзяніна"**. Гэтая тэма была прапанавана для разгляду ў кантэксце мэтай грамадзянскай адукацыі ў фармаванні беларускага грамадзяніна.

У працы круглага стала ўдзельнічалі прадстаўнікі Гродзенскіх грамадскіх аб'яднанняў, удзельнікі Вечароў нефармальнай адукацыі ў Гародні (неасацыяваная і незаангажаваная моладзь) і запрошаныя госці: прафесар Аляксандр Астроўскі, лідэр ГА "Паходня" Мікола Таранда, інтэлектуал Юры Пацюпа, святар грэка-каталіцкай царквы ў Гародні айцец Андрэй, сталы аўтар часопіса "Архэ" Даніла Жукоўскі і іншыя.

Праблема, якая прывяла да неабходнасці распачаць дыскусію пра месца нацыянальнай свядомасці ў фармаванні сацыяльна актыўнага беларускага грамадзяніна і месца грамадзянскай адукацыі ў гэтым працэсе, паўстала ў выніку распачатай дыскусіі як у афіцыйных (акадэмік А.Рубінаў), так і ў апазіцыйных (ліберальным і нацыянальна-дэмакратычным) асяродках. У апазіцыйных колах дыскусія пра нацыянальную свядомасць, яе ролю асабліва востра выявілася ў сувязі з абмеркаваннем мовы вяшчання нямецкай радыёстанцыі на тэрыторыю Беларусі. Дыскусія ў асяроддзі апазіцыі выявіла два прынцыпова розныя падыходы да разумення ролі і значэння беларускай мовы, беларускіх нацыянальных каштоўнасцяў, беларускай свядомасці ў фармаванні сучаснага беларускага грамадства.

Пазіцыі афіцыйных колаў, у інтэрпрэтацыі А.Рубінава, і так званай ліберальнай часткі апазіцыі ў асобных частках з'яўляюцца блізкімі. Сутнасць іх пазіцыі заключаецца ў тым, што няма ніякай неабходнасці адраджаць, аднаўляць беларускую мову, больш за тое, яе немагчыма аднавіць у сённяшніх умовах, а сучасную беларускую культуру і сучасную беларускую нацыю неабходна будаваць на базе рускай мовы і культуры, якая заняла ў Беларусі пануючае становішча. Фармальнае разыходжанне паміж афіцыйнай пазіцыяй і пазіцыяй рускафільскай часткі апазіцыі зводзіцца толькі да рознага разумення асновы рускамоўнай культуры: адны бачаць у аснове савецкую спадчыну, а другія не бачаць ніякай спадчыны. Яны прапануюць будаваць новую беларускую суполь-

насць з чыстага ліста, нападуючы і ўкараняючы віртуальныя каштоўнасці, якія адпавядалі б дэмакратычнай дзяржаве з рынкавай эканоміяй, у якасці новых нацыянальных каштоўнасцяў беларускага грамадства.

Нацыянальна арыентаваная частка апазіцыі і беларускамоўныя інтэлектуальныя асяродкі ("Наша Ніва", "Архэ" і г.д.) бачаць магчымасць пабудовы сучаснай беларускай нацыі і дэмакратычнай дзяржавы толькі базуючыся на беларускай мове, беларускай нацыянальнай культуры, беларускіх нацыянальных традыцыях. На іх думку, толькі беларуская мова і нацыянальныя каштоўнасці здольныя згуртаваць вакол сябе нацыю і зрабіць яе канкурэнтаздольнай сярод іншых народаў. Беларускамоўная частка апазіцыі зыходзіць з таго, што няма ніякай патрэбы штучна запазычваць каштоўнасці і навязваць іх грамадству як свае. Неабходна звярнуцца да ўласнай гістарычнай спадчыны і ўзяць за аснову тыя каштоўнасці і традыцыі, эфектыўнасць выкарыстання якіх была правярана часам і якія адпавядаюць беларускаму нацыянальнаму характару.

На круглым stole абмяркоўваліся наступныя пытанні:

- 1) Што мы разумеем пад нацыянальнай свядомасцю?
- 2) Ці можа нейкая іншая ідэя, напрыклад, рэлігійная, стаць асновай злучэння беларусаў як адной супольнасці? Якая гэта можа быць ідэя?
- 3) Ці ўплывае нацыянальная свядомасць на фармаванне сацыяльна актыўнага грамадзяніна? Якое месца нацыянальная свядомасць займае ў фармаванні грамадзяніна?

Праца круглага стала будавалася наступным чынам. Спачатку быў заслуханы даклад Аляксандра Астроўскага (гл. Дадатак), зададзены пытанні па ім. У сваім выступе прафесар зрабіў ухіл на вытлумачэнне прычын, па якіх ён лічыць нацыянальныя каштоўнасці — у тым ліку беларускія нацыянальныя каштоўнасці — асновай пабудовы нацыі. На яго думку, самае істотнае пытанне, якое патрабуе вырашэння і стаіць перад кожнай асобай як прадстаўніком нацыянальнай супольнасці — гэта накірунак дзейнасці, кірунак развіцця. Вызначэнне накірунка дзейнасці асобы заўсёды цесна звязана з нацыянальнымі каштоўнасцямі. Асоба не можа развівацца па-за нацыянальнымі каштоўнасцямі. Беларускі грамадзянін, беларускае грамадства не можа

развівацца на іншых каштоўнасцях, як толькі грунтоўчыся на беларускай мове і каштоўнасцях беларускай нацыянальнай культуры.

Пазней быў заслуханы і абмеркаваны выступ Юрыя Пацопы, які ў працяг узятых Алесем Астроўскім пытанняў вызначыў, што ўласна для яго дыскусія пра тое, што можна назваць беларускімі каштоўнасцямі, ці можа развівацца беларуская нацыя і дзяржава на рускай мове, якая сёння заняла пануючае становішча ў нашым грамадстве — гэта спрэчка паміж нацыянальным і так званым “крэольскім” праектамі. Сутнасная розніца паміж гэтымі двума праектамі заключаецца ў тым, што першы бачыць будучыню нацыі, выходзячы з уласнай гістарычнай спадчыны і культурных здабыткаў, а “крэольскі” — грунтуецца на запазычанні і прысваенні чужой мовы і чужых традыцый як сваіх уласных, і пабудову новай культурнай традыцыі, грунтоўчыся на запазычанай мове і каштоўнасцях. Прыкладамі “крэольскіх” праектаў могуць быць Ірландыя ці краіны Лацінскай Амерыкі. З пункта гледжання Юрыя, “крэольскі” праект бесперспектыўны ў Беларусі, як мінімум, па дзвюх прычынах: 1) руская мова і культура не маюць абсалютна ніякай базы, і, галоўнае, інфраструктуры для існавання на тэрыторыі Беларусі; 2) “крэольскі” праект нявыгадны ў сувязі з тым, што, як паказвае гісторыя развіцця народаў, якія абралі дадзены шлях, на сусветную арэну побач з іншымі народамі яны выйшлі толькі праз 500 год адаптацыі, пасля поўнага прысваення чужой мовы і культуры як сваіх.

На думку айца Андрэя, касцёл развіваецца разам з супольнасцю, грамадствам і ў гэтым развіцці засвойвае найбольш удалыя спосабы арганізацыі грамадства, спрабуе выкарыстаць ці прыладкавацца да іх. Сёння касцёл прызнае існаванне нацыі і не бачыць магчымасці развіцця рэлігійнага без альбо паза нацыянальным.

Мікола Таранда прывёў прыклады з жыцця “Паходні”, пахаднянцаў, а таксама шматлікія прыклады з жыцця вядомых сёння культурных, грамадскіх, палітыч-

ных лідэраў у Беларусі і беларускіх асяродкаў у Польшчы, Казахстане і Расіі, калі праз фармаванне нацыянальнай свядомасці асобы станавіліся сацыяльна актыўнымі і гэтая актыўнасць праяўлялася як у грамадскай, так палітычнай ці рэлігійнай дзейнасці. На яго думку, існуе прамая сувязь паміж усведамленнем сваёй нацыянальнай прыналежнасці і далейшай грамадзянскай актыўнасцю.

Даніла Жукоўскі заклікаў прысутных да таго, каб быць уважлівымі да сваіх выказванняў, паколькі тэма з’яўляецца надзвычай важнай, а значыць, і вясці дыскусію трэба на адпаведна высокім узроўні.

Удзельнікі круглага стала пагадзіліся з наступнымі высновамі, зробленымі ў выніку дыскусіі.

1) Пад нацыянальнай свядомасцю на “круглым stole” разумелі сукупнасць гістарычных фактаў, пачуццяў, стаўленняў, каштоўнасцяў, спосабаў дзейнасці, аб’яднаных нацыянальнай мовай, культурай і агульнай гісторыяй, якія прызнаюцца народам нацыянальнымі і накіраваны на ўсталяванне духоўных сувязяў паміж носьбітамі, аб’ядноўваюць і салідарызуюць іх.

2) Ва ўмовах эканамічнага, сацыяльнага, культурнага развіцця ў постіндустрыяльны перыяд няма больш эфектыўнага механізма злучэння ў межах супольнасці, як на падставе нацыянальных каштоўнасцяў. Існуюць розныя варыянты пабудовы нацыянальных каштоўнасцяў, больш падрабязна былі разгледжаны нацыянальны і “крэольскі” праекты, апошні з якіх прызнаны круглым сталом неэфектыўным.

3) У сучасных палітычных, сацыяльна-культурных, эканамічных беларускіх умовах **усведамленне нацыянальнай прыналежнасці**, як правіла, уплывае на неабходнасць заняць **актыўную грамадзянскую пазіцыю**. Існуе прамая сувязь паміж успрыняццём нацыянальных каштоўнасцяў і грамадскай актыўнасцю.

У Дадатку прапануецца азнаёміцца з тэзісамі, падрыхтаванымі ў якасці асновы для абмеркавання на круглым stole.

ДАДАТАК да КРУГЛАГА СТАЛА “Месца нацыянальнай свядомасці ў фармаванні сацыяльна актыўнага грамадзяніна”. Пададзены тэзісы А.Астроўскага, А.Краўцэвіча, І.Кузьмініча.

Нацыянальная свядомасць і дэмакратыя

Алесь Астроўскі

Любая нацыянальная свядомасць, не збочаная ў шавінізм ці аслабленая да адсутнасці, з’яўляецца канструктыўным фактарам грамадскага існавання. Яна неабходна для паўнаўдараднага жыцця чалавека, арганізацыі кожнага канкрэтнага грамадства і ўсяго чалавечтва — для іх аб’яднання, гарманічнага ўладкавання і прагрэсіўнага развіцця.

З навуковых пазіцый відавочна, што здаровае грамадства — сістэма грамадзян, а не іх простая сума. Гэта значыць, што ў грамадстве людзі-грамадзяне і іх групы павінны быць звязаны паміж сабой натуральнымі ўзаемапрыцягальнымі сувязямі. У аснове такіх сувязяў — **агульнанацыянальныя каштоўнасці** (мова, культура, сімвалы, гісторыя, генафонд, света-

гляд, этнічная тэрыторыя, агульныя мэты), якія ёсць у кожнага народа і развіваюцца ў яго гісторыі. У кожным грамадстве ёсць і іншыя натуральныя сувязі — паміж бацькамі і дзецьмі, жанчынамі і мужчынамі — але яны яднаюць не ўсё грамадства, а толькі яго асобныя часткі.

Натуральныя агульнаграмадскія сувязі функцыянуюць дзякуючы ўзаемадзеянню двух кампанентаў. Першым з іх з'яўляецца **агульнае інфармацыйна-адукацыйнае асяроддзе** (ад народных паданняў да сістэмы адукацыі і СМІ), у межах якога ўвесь час узгадваюцца і прапагандуюцца агульнанацыянальныя каштоўнасці. Такое асяроддзе выконвае ролю своеасаблівага агульнаграмадскага клею. Другім кампанентам з'яўляецца кожны канкрэтны грамадзянін, які ўспрымае сябе неад'емнай часткай свайго народа, сваёй краіны-дзяржавы і, у выніку, **законным гаспадаром на зямлі сваіх продкаў**. Такі грамадзянін-гаспадар здольны ўключыць у спіс уласных каштоўнасцяў аб'ектыўныя каштоўнасці свайго народа (у гэтым выпадку яго светагляд будзе выконваць функцыю нібы рэцэптара для звязвання з вышэйшай памянёным “клеем”) і праз гэта быць элементам адапаведнага нацыянальнага грамадства.

Варта канстатаваць, што толькі апісанія грамадзянін і грамадства маюць тыя ўласцівасці, якія забяспечваюць станаўленне найбольш прагрэсіўнай формы дзяржаўнага ўладкавання — **змястоўнай дэмакратыі** (пры ёй улады вымушаны рэалізоўваць **аб'ектыўныя інтарэсы грамадства**). Толькі ў межах апошняй можа найбольш поўна рэалізоўвацца вышэйшая грамадская каштоўнасць, скіраваная ў будучыню, якой з'яўляецца максімальнае раскрыццё стваральнага патэнцыялу ўсяго грамадства.

Відавочна, што здаровае грамадства, з'яднанае агульнанацыянальнымі сувязямі, патрэбна не толькі самому сабе. Яно патрэбна і кожнаму асобнаму чалавеку для рэалізацыі яго важнейшай жыццёвай каштоўнасці (раскрыцця ўласнага жыццёвага стваральнага патэнцыялу), для жыцця паўнаўдаснага, напоўненага радасцю, сэнсам. Яно патрэбна і ўсяму чалавецтву для адносна бязкрызіснага натуральнага неабмежаванага прагрэсіўнага развіцця. Бо чалавецтву, каб забяспечыць азначаныя рысы ўласнага існавання, абавязкова трэба складацца з вялікай колькасці асобных дыскрэтных частак — нацыянальна афарбаваных грамадстваў, нацыяў-дзяржаваў.

Штучнае **каспапалітычнае разбурэнне** сістэмы агульнанацыянальных каштоўнасцяў, уключна са знішчэннем у светаглядах людзей прыкмет нацыянальнай свядомасці, сваім наступствам мае нерэалізацыю людзьмі свайго жыццёвага прызначэння, іх бязрадаснае, бессэнсоўнае, некрафільнае існаванне, вядзе да немагчымасці забяспечыць натуральную з'яднанасць грамадства і існаванне рэжыму змястоўнай дэмакратыі, нерэалізацыю грамадскага патэнцыялу, замаруджванне гуманістычнага прагрэсу чалавецтва і шмат што іншае. Такім чынам, такое разбурэнне **ёсць злачынымствам**. Аналіз паказвае, што падобнае дэструктыўнае ўздзеянне на грамадства, як правіла, патрэбна розным **соцыя-паразітычным сілам**. Напрыклад, на беларускім грамадска-палітычным полі з дадзеных паразітычных сіл найбольш відавочнымі з'яўляюцца: мясцовая кампрадорская бюракратыя, расійская імперская бюракратыя, міжнародная фінансавая алігархія, сіянакратыя. Паколькі іх уздзеянне з'яўляецца выключна дэструктыўным, злачынным, яно павінна рашуча спыняцца, а яго ініцыятары і выканаўцы — асуджацца і карацца.

Вобраз сучаснага беларуса

Аляксандар Краўцэвіч

18

Што такое сучасны беларус? На гэтае пытанне сёння можна пачуць неадназначныя, часам супярэчлівыя адказы. Мой адказ: “Гэта асоба, якая акрамя таго, што лічыць сябе беларусам, карыстаецца беларускай мовай у **прыватным жыцці**”. На канферэнцыі ў Польшчы ад жыхаркі Магілёва (філолаг — кандыдат навук) давялося пачуць, што яна “класічная беларуска, бо не валодае беларускай мовай, а гаворыць паруску”. Гэтай магілёўскай даме я заявіў, што яна беларуска хутчэй не “класічная”, а паталагічная.

Часам нават ад высокавучоных замежных спецыялістаў можна пачуць меркаванне, што беларусы асабліва нацыя, бо не хоча сябе адчуваць нацыяй. На самой справе гэта памылковая выснова, бо беларусы — тыповы народ Сярэдне-Усходняй Еўропы, які трапіў у даволі нетыповую і надзвычай неспрыяльную гістарычную сітуацыю. Апошняя дзвесце гадоў не маючы ўласнай дзяржаўнасці, гэты народ перажываў надзвычай

моцны асіміляцыйны ціск як з усходу, так і з захаду. Найстрашнейшым ударам у найноўшай гісторыі было фізічнае вынішчэнне сотняў тысяч нацыянальнай інтэлігенцыі ў час сталінскіх рэпрэсій і ліхалецці Другой сусветнай вайны. Я перакананы, што, калі б гэтыя людзі засталіся жывыя, сёння б мы не мелі Лукашэнкі. Бо гэтыя сотні тысяч адукаваных людзей былі б усюды — у адміністрацыі, адукацыі, войску, паліцыі. Вельмі верагодна, Сашу Лукашэнку вучыў бы не Трашчанок, а адзін з тых забітых Сталіным беларусаў, і вучань меў бы імя не Саша, а Алесь, і ніколі б не пайшоў у дыктатары. Але месца расстраляных і загінулых занялі прыезджыя з Расіі і менавіта яны кіравалі і вучылі нашых бацькоў і нас саміх. Зараз маем такую сітуацыю, якую маем.

Лічу, што для акрэслення беларуса трэба стасаваць тыя ж крытэрыі, што і для прадстаўнікоў іншых “нармальных” народаў. Галоўнай прыкметай сучаснага беларуса, як і літоўца, паляка, украінца ці расіяніна,

з'яўляецца **родная мова**. Таму рускамоўныя беларусы — гэта беларусы не нармальныя. Аднак сярод іх трэба таксама адрозніваць тых, хто адчувае, часам на ўзроўні падсвядомасці, гэтую сваю ненармальнасць. Яны не супраць нацыянальнага адраджэння, гатовыя аддаваць дзяцей у беларускія школы, але не маюць сіл супрацьстаяць рэальнасці — агрэсіўнай антыбеларускасці. З гэтымі людзьмі трэба супрацоўнічаць, прыцягваць да сябе і дапамагаць. У гісторыі вядомыя падобныя прыклады: у 19 ст. чэшскія нямецкамоўныя арыстакраты фінансавалі чэшскія школы.

Нармальныя беларусы сёння складаюць меншасць у сваёй краіне, і тым больш цяжка ім заставацца беларусамі. Для гэтага патрэбны вялікія высілкі, прычым штодня і амаль кожную хвіліну, каб супрацьстаяць рускамоўнаму асяроддзю і заставацца ў беларускай культурнай прасторы. Нас меншасць, але за намі праўда. Рускамоўныя беларусы — савецкія людзі з характэрнай падвойнай свядомасцю — нібы патрыёты, але сваё не ведаюць. Многія з іх стаміліся ад гэтай падвойнасці і хочучь быць самімі сабой паўсюль. Упэўнены — прыйдзе час, і мы дамо ім такую магчымасць.

Зацёмкі да акрэслення нашай пазіцыі

Ігар Кузьмініч

Дзейнасць афіцыйных палітычных колаў, ідэі, якія агучваюцца акадэмікам А.Рубінавым, дзейнасць моладзевых структураў БРСМ, таксама як дзейнасць апазіцыйных палітычных партый і пра-дэмакратычных грамадскіх аб'яднанняў сведчаць аб зацікаўленасці ў выхаванні сацыяльнай актыўнасці ў маладых людзях. Іншымі словамі, і ўлады і незалежныя грамадскія аб'яднанні разумеюць патрэбу ў сацыяльна-актыўных грамадзянах і нават дзейнічаюць у дадзеным кірунку, выкарыстоўваючы навучальныя ўстановы, грамадскія аб'яднанні, грамадскія ініцыятывы ў якасці інстытутаў грамадзянскай адукацыі. Але каштоўнае напаўненне кожнай з пазіцый, таксама як разуменне мэты сацыяльнай актыўнасці, істотна адрозніваюцца. На сённяшні дзень акрэсліліся як мінімум тры прынцыповыя пазіцыі адносна выхавання сацыяльна-актыўнага грамадзяніна, якія здзяйснююцца праз фармальную і нефармальную грамадзянскую адукацыю. Паспрабуем разгледзець гэтыя пазіцыі.

Афіцыйная пазіцыя зыходзіць з таго, што неабходна падрыхтаваць сацыяльна-актыўнага грамадзяніна, які, базуючыся на адаптаваных савецкіх каштоўнасцях, стаў бы актыўным правадніком палітыкі кіруючых колаў.

Апазіцыя, з нашага пункта гледжання, мае як мінімум два асноўныя падыходы. Першы заключаецца ў тым, што, для таго каб прыйсці да ўлады, трэба стварыць як мага больш шырокі фронт, далучыць максімальную колькасць сацыяльнаактыўных грамадзян, уцягнуць іх у дадзены працэс. Адсюль асноўны ўхіл робіцца на перадачу спосабаў дзейнасці, заснаваных на каштоўнасцях, не прывязаных да канкрэтнай беларускай нацыянальнай свядомасці. Дадзены падыход накіраваны на тое, каб спачатку атрымаць свабоду, а пазней разбірацца, як будаваць беларускае грамадства.

Другі падыход апазіцыі арыентаваны на тое, што немагчыма заваяваць свабоду, папярэдне не аб'яднаўшыся вакол **беларускіх нацыянальных каштоўнасцяў**, беларускай мовы, і такім чынам не стварыўшы базу для падтрымкі палітычных перамен. З гэтага пунк-

та гледжання, немагчыма заваяваць свабоду, не ведаючы, на што і для каго яна патрэбна. Не ведаючы адказы на гэтыя пытанні, свабода прывядзе да новай дыктатуры. Свабода неабходна для таго, каб будаваць сучасную беларускую дзяржаву, а будаваннем можна займацца толькі праз стварэнне паўнаважнай нацыі, аб'яднанай нацыянальнай мовай і каштоўнасцямі.

Разыходжанні ў падыходах апазіцыі тычацца самога тэрміна "беларускі". З пункта гледжання першай часткі, якая грунтуецца на так званай грамадзянскай канцэпцыі нацыяўтварэння, пад тэрмінам беларускі можна разглядаць любую з'яву, якая адбываецца на тэрыторыі Беларусі. Новую беларускую культуру і новую беларускую мову можна будаваць, базуючыся на рускай мове (крэольскі варыянт). Другая частка апазіцыі грунтуецца на этнічнай канцэпцыі нацыяўтварэння, а значыць — пад беларускай разглядае толькі беларускую мову і культуру.

Кожная з трох вышэйакрэсленых пазіцый гаворыць пра неабходнасць пабудовы новай культуры, новай свядомасці, новых каштоўнасцяў. Але кожная з пазіцый акрамя таго, што ўкладае розны змест у паняцце беларускіх каштоўнасцяў, па-рознаму бачыць сам працэс пабудовы беларускага грамадства. У залежнасці ад выбару канкрэтнай пазіцыі будзе вызначана, запрагарамавана асаблівае стратэгія далейшага развіцця беларускай супольнасці.

У выпадку рэалізацыі афіцыйнай пазіцыі, беларуская супольнасць можа сутыкнуцца з няздольнасцю прыстасаваць, адаптаваць традыцыі, каштоўнасці, светагляд савецкага перыяду да патрэбаў сучасных рынкавых адносін і прынцыпаў дэмакратычнай дзяржавы, што прывядзе да новага ідэалагічнага крызісу.

Выбар, прапанаваны так званым рускамоўным крылом апазіцыі, базуецца на неабходнасці запазычваць каштоўнасці і традыцыі і ўкараняць іх на беларускай глебе, выкарыстоўваючы як асноўную тую мову і культуру, якія аб'ектыўна склаліся на нашай тэрыторыі. Запазычанне-прышчапленне новых каштоўнасцяў і іх развіццё на рускай мове назаўжды замацуе

комплекс нацыянальнай непаўнаважнасці і прывядзе да падзелу беларускага грамадства. У кожным новым пакаленні будзе знаходзіцца частка маладых людзей, якія будуць зноў і зноў звяртацца да беларускамоўнай традыцыі як аўтэнтчна беларускай, і змагацца за яе адраджэнне. Акрамя гэтага, супольнасць, пабудаваная на запазычаных каштоўнасцях, на запазычаных спосабах дзейнасці і культурных традыцыях, вымушана будзе заўсёды знаходзіцца ў кльватары развіцця тых народаў, ад якіх пераняла і засвоіла гэтыя спосабы дзейнасці.

Падыход беларускамоўнай часткі апазіцыі закляе не да простага, адвольнага і літаральнага адраджэння аднаўлення каштоўнасцяў, якія былі характэрныя беларускаму грамадству ў мінулым, а творчае іх асэнсаванне і ўкараненне ў беларускую нацыянальную свядомасць, зыходзячы з сучасных умоваў і ўлічваючы гісторыю развіцця гэтых каштоўнасцяў у мінулым.

Засваенне новых каштоўнасцяў — гэта своеасаблівае рэвалюцыя ў свядомасці асобы. Пераход на беларускую мову — гэта падвойная Рэвалюцыя. Пераход на беларускую мову азначае і адначасовае прыняцце агульнапрынятых у беларускамоўным атачэнні каштоўнасцяў, ідэалаў, спосабаў дзейнасці. Пераход на беларускую мову — гэта не проста засваенне новых каштоўнасцяў, але гэта штодзённая маніфестацыя засвоеных каштоўнасцяў перад навакольным асяродзем (грамадствам, сям'ёй, калегамі). Гэта якасная змена як самой асобы, так і яе паводзінаў. Сам пераход на беларускую мову сведчыць пра тое, што асоба выбірае для сябе складаны шлях з акрэсленай грамадзянскай пазіцыяй як спосаб жыцця. Гэты пераход цяжка даецца асобе, але раз перайшоўшы — асоба спалявае пасля сябе масты. Зваротнага шляху няма, ёсць толькі рух наперад. Зваротны шлях — гэта здрада ў першую чаргу сабе.

З другога боку, беларуская мова можа стаць тым чыннікам, які прывядзе да рэальнага яднання людзей, да пашырэння прынцыпаў салідарнасці і ўзаемападтрымкі, характэрных для беларускамоўнага асяроддзя нават у сённяшніх умовах.

Разыходжанні ў падыходах да нацыя- і дзяржаваўтварэння цягнуць за сабой разыходжанні ў чаканых выніках. Улады праз грамадзянскую адукацыю імкнуцца ахапіць **усю моладзь**. Пры выбары такой шырокай мэтавай групы ў спалучэнні з пераважнай фармалізаванасцю ў межах сістэмы адукацыі навучанне, як правіла, зводзіцца да перадачы элементарных грамадскіх кампетэнтнасцяў з выкарыстаннем ідэалагічных штампаў і можа быць эфектыўнай пераважна ў адносінах да **апалітычнай часткі моладзі**. Першая частка пра-дэмакратычных арганізацый робіць стаўку на **колькасць** сацыяльна-актыўных. Але ў гэтым сваім імкненні яна вымушана змагацца з палітычнай уладай за сектар **апалітычнай моладзі**, канкуруючы з больш эфектыўнай для гэтай мэтавай групы дзяржаўнай сістэмай грамадзянскай адукацыі. Беларускамоўная частка пра-дэмакратычных арганізацый робіць ухл на **якасць** тых, хто займае актыўную грамадзянскую пазіцыю.

Кніжная палічка

Мировые политические идеологии: классика и современность / В.В. Ровдо, В.Ю. Чернов, А.Н. Казакевич; под общ. ред. В.Ю. Чернова. — Минск: Тонпик, 2007. — 272 с.

Эта книга является одним из первых в нашей стране изданием, посвященным изложению основ мировых политических идеологий в их исторических и современных формах. Пособие адресовано в первую очередь школьным учителям истории и курса

“Человек. Общество. Государство” и преподавателям вузов, читающим курс “Основы идеологии белорусского государства”. Вместе с тем оно рассчитано на самый широкий круг читателей: от старшеклассника и студента до политолога и действующего политика любого уровня, который хотел бы углубить свое политическое образование.

Авторы структурировали учебный материал по двум основаниям, выделенным визуально. Главное содержание книги составляет базовый текст, знакомство с которым необходимо для освоения основных положений той или иной темы. В главе 1 предлагается общая методология изучения политических идеологий, связанная с такими проблемными комплексами, как определение политической идеологии, причины и время происхождения идеологий, их структура и функции, классификация основных идеологических течений. В главах 2–5 раскрываются принципиальные особенности четырех суперидеологий — либерализма, консерватизма, социализма и национализма. В заключительной, 7-ой главе на большом количестве примеров из новейшей политической истории исследуются особенности взаимоотношений политики и идеологии в политических системах различных типов.

В базовый текст пособия встроены графически очерченные **вставки** с обширными цитатами из классической и новейшей научной литературы, альтернативными подходами, интерпретациями, комментариями и иллюстративными примерами. Текстовые вставки позволяют более полно раскрыть положения основного материала. Еще одна отличительная черта данного пособия состоит в том, что после каждой главы с теоретическим материалом следует краткое описание сценария проведения практического занятия по той или иной учебной теме (“Практикум”). Предложены авторские методики интерактивного обучения, которые уже прошли успешную апробацию в педагогической практике.

Пособие предназначено для преподавателей, учителей, аспирантов, студентов и широкого круга читателей, интересующихся идеологическими проблемами современности.